

Otázka: Právo a jeho vývoj

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Kuba Vybíral

Právo - soubor právních předpisů, norem a pravidel, kterými se organizuje život společnosti

- dodržování předpisů je vynutitelné státní mocí

právo přirozené (ius naturale)

- normy, principy přirozeného práva mají původ v přírodě (ius naturale), v Bohu (ius divinum) nebo v lidském rozumu (ius rationale)
- existuje nezávisle na státě
- vzniká a vyvíjí se ve společnosti
- jde o souhrn principů, které jsou adekvátní dosaženému stupni vývoje společnosti
- bráno jako ideál, který má největší hodnotu
- př. právo na život, vlastní majetek, svoboda názoru, ...
- výsledkem LZPaS, která je nadřazena všem českým zákonům

právo pozitivní (ius positivum)

- pozitivní právo = právo stanovené = ius positum (je vždy výrazem lidské aktivity)
- je dané státem
- je systém obecně závazných modelů chování (právních norem), vyjadřujících ideály a hodnoty společnosti zorganizované ve stát, stanovených kompetentními státními orgány, určených k organizaci, řízení, kontrole společenských vztahů právem upravených, jejichž zachování je vynutitelné státním donucením

objektivní právo

- soupis všech obecně uznaných pravidel chování, všech možností, co se smí, nesmí a musí - souhrn právních předpisů, kterými jsou upravovány právní společenské vztahy
- systém pravidel chování, které uzná (sankcionuje) stát a vymezuje jej

právo subjektivní

- souhrn oprávnění a dovoleného chování v právním vztahu
- nárok účastníka právního vztahu k něčemu nebo na něco (soudní ochrana, právo na alimenty, právo na plat, ...)
- je rozdíl mezi subjektivním právem a vlastním chováním (např. mohu, ale nemusím jít volit, stát má ale povinnost zajistit mi tuto možnost)
- jestliže nemám svobodu vůle, nemohu být za své jednání postižen (taková úprava je disfunkční - např. zákon neumírat)
- pokud by zákonodárce postupoval proti subjektivnímu právu, jednal by protiprávně (např. vzít ženám volební právo)
- souhrn norem upravujících subjektivní právo (vlastnictví, dědictví) se nazývá právní institut

Základní lidská práva

- jsou subjektivní veřejná práva, která jsou v České republice zaručena především ústavní Listinou základních práv a svobod
- základní lidská práva jsou přisuzována každé lidské bytosti

Listina základních práv a svobod

- je součástí ústavního pořádku ČR
- vznikla na podkladě **Všeobecné deklarace lidských práv**, přijaté a vyhlášené Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948 a dalších mezinárodních dokumentů

Lidská práva a svobody se obvykle rozdělují do těchto skupin:

Občanské svobody (nebo práva)

- svoboda a rovnost lidí v jejich právech
- právo na život
- nedotknutelnost osoby a obydlí
- nikdo nesmí být nucen k pracím a službám
- ochrana lidské důstojnosti, cti, pověsti a jména
- právo na majetek
- listovní tajemství
- svoboda pohybu
- svoboda myšlení

Politické svobody:

- svoboda projevu
- právo petiční

- shromažďovací právo
- sdružovací právo
- právo účastnit se řízení státu
- ochrana menšin

Sociální svobody:

- právo na svobodnou volbu povolání
- právo na práci
- právo svobodně se sdružovat v odborových organizacích
- právo na spravedlivou odměnu
- ochrana žen, mladistvých a postižených
- ochrana rodiny a rodičovství
- právo na vzdělání

Právo na soudní a jinou ochranu:

- každý má právo domáhat se práva zákonným způsobem
- každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil újmu sobě nebo osobě blízké
- nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci
- jen soud rozhoduje o vině či nevině

- právo obhajoby.

Dějiny práva:

1. ANTIKA

- původ sledujeme už u řeckých filozofů - Platón v jeho díle Politeia
- dualismem práva se zabývali již sofisté:
 - a) práva přirozená** = jdou zde odjakživa, od narození, bylo zde před vznikem státu
př. právo na život
 - b) právo pozitivní** = výsledkem zákonodárných procesů př. různé zákony, vzniklo se vznikem států

2. STŘEDOVĚK

- středověké pojetí státu a práva vycházelo z názoru AD OREX, A REGE LEX - od Boha je král a od krále je zákon (ještě v 17. st. tuto myšlenku vyjádřil Ludvík XIV. větou: „Stát jsem já“)
- člověk je objektem dění, za něj je vše rozhodováno, neměl práva
- první pokus o omezení moci krále byla Magna Charta Libertatum (1215) - slib Jana Bezzemka, že nebude zneužívat své moci.

3. NOVOVĚK

- občan je zatahován do dění, stává se subjektem, sám se účastní rozhodování
- absolutní moc je omezována ve prospěch šlechty a později ve prospěch jednotlivce
- došlo k náboženské reformě, první požadavky na svobodný výklad Písma, později na svobodné náboženské vyznání
- a tak se začala rodit myšlenka přirozených nezcizitelných práv, která náleží všem lidem z titulu jejich lidství, tato práva jsou nezávislá na panovníkovi a na platném právu a svou podstatou vznikla již před státem.

4. JOHN LOCKE

- anglický filosof, mluvil o tom, že přirozená práva nezanikají ani po vzniku státu, a že právě stát se stává ochráncem těchto přirozených práv
- - „Druhé pojednání o vládě“ - jeho teorie vychází ze stavu, který předcházel vzniku organizované společnosti, kdy si byli všichni rovni a měli přirozené právo na život, svobodu, vlastnictví. Sami nejsou schopni tato práva obhájit - sdružují se od společnosti, která pak stanovuje vládu. Občané jsou povinni poslouchat vládu jen tehdy, jestliže chrání jejich lidská práva. Stát k tomu má sloužit

5. OSVÍCENSTVÍ

- ucelené formulování koncepce lidských práv pochází ze školy přirozeného práva
- tvůrcem byl holandský právník Hugo Grotius, anglický filozof Hobbes a francouzský osvícenec Montesquieu
- podle nich každý jednotlivec má právo na svá přirozená práva, nezadatelná a věčná
- se státem uzavírá společnost smlouvu, jejímž prostřednictvím část svých práv předává panovníkovi
- pokud panovník vládne špatně, mají lidé právo jej svrhnout a vytvořit novou vládu

6. BILL OF RIGHTS 1689

- vznikla v Anglii, v době kdy působil John Locke
- jde o listinu, která omezovala královu moc a posílili vliv parlamentu (z Anglie tak vzniká konstituční monarchie)
- došlo k náboženské toleranci, svobodným volbám, presunkce nevinny

7. DEKLARACE NEZÁVISLOSTI 1776

- požadavek nezávislosti na královské moci Anglie
- vznikla jako výraz odporu amerických kolonií proti anglickému králi
- chtěli si vlastní záležitosti spravovat sami

8. DEKLARACE PRÁV ČLOVĚKA A OBČANA 1789

- vznikla ve Francii, během VFR
- roku 1958 se stala součástí francouzské ústavy

9. BILL OF RIGHTS

- roku 1791 bylo k americké ústavě přijato 10 dodatků
- dodatek se vztahuje k přirozeným právům občanů - nikdo nemůže být zbaven života, svobody, majetku bez řádného soudního procesu

Sociální a kulturní práva

- Listiny obsahují také sociální a kulturní práva, na které měly vliv:

18. a) socialismus

- sociální práva se začala rodit v 18. - 19. století př. zabezpečení ve stáří, právo na odpočinek, práci
- roku 1936 vyšla Stalinova ústava, kde sice bylo právo na práci, odpočinek, ale na druhou stranu popírala lidská práva jako na život, majetek, svobodu

19. b) křesťanská sociální nauka

- od roku 1891 vydává papež okružní listy ENCYKLIKA = stanoviska církve k problémům současné doby př. potraty, ...

Významné dokumenty ve vývoji lidských práv ve 20. Století

- tyto dokumenty byly ovlivněny světovými válkami

1. CHARTA OSN

- byla vydána roku 1945, sídlo OSN je v New Yorku, má 191 členů
- OSN sdružuje téměř všechny státy uznávající mír
- založení: 1945 San Francisco
- UNICEF - dětský fond OSN, 11. 12. 1946 Úmluva o právech dítěte
- orgánem OSN je Komise pro lidská práva, která sídlí v Ženevě, podporuje lidská práva pro všechny lidi bez ohledu na jazyk, rasu, náboženství

- generálním tajemníkem byl Kofi Anan, dnes je to Jihokorejec Pan Ki-Mun

2. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

- byla přijata 10.12.1948, obsahuje 30 článků, které se týkají svobod politických, sociálních a kulturních

- **je zde zakotveno:** právo na život, bezpečnost, rovnost před zákonem, právo pohybu, svoboda myšlení, náboženství, spravedlivou odměnu, odpočinek, životní minimum, vztahovala se jak na dospělé, tak na děti

- součástí není právo na bezplatné školství

3. 1966

- dalším významným rokem byl rok 1966, kdy valné shromáždění OSN schválilo

a) Mezinárodní pakt občanských a politických práv

b) Mezinárodní pakt sociálních, kulturních a hospodářských práv

- nemají již jen doporučující charakter, ale byly předloženy OSN k podpisu a pak se pro ně staly závaznými

- všichni lidé mají právo na základní občanské svobody bez jakékoli diskriminace - tedy bez ohledu na rasu, náboženství, politické přesvědčení, národnost,...

- kontrolním orgánem v dodržování lidských práv a jejich ochrany je Komise pro lidská práva

- ČSSR je schválilo až roku 1975 na základě Helsinského protokolu

4. 1975

- Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě - 33 evropských zemí + Kanada a USA (přispěla k pádu komunismu)

5. RADA EVROPY

- Sídí ve Štrasburku, založena roku 1949, má 46 členů

- jde o instituci na ochranu lidských práv, spolupráce v oblasti kulturní a sociální

- roku 1950 přijata Evropská úmluva o lidských právech

- zakládající státy: Belgie, Lucembursko, Nizozemí, Irsko, VB, Dánsko, Norsko, Švédsko, Francie, Itálie
- roku 1991 zde vstoupila ČSR, roku 1992 ratifikovala, 30.6. 1993 vstoupila ČR

Významné mezníky týkající se práv na území ČR

1420 Čtyři pražské artikuly

- a) požadavek na svobodu kázání
- b) přijímání podobojí
- c) chudá církev, sekularizace
- d) těžkání těžkých hříchů pro všechny stejně

1609 Majestát Rudolfa II. - náboženská svoboda, vrchnost nemá odvádět poddané od náboženství, nejliberálnější náboženský zákon Evropy

1781 Toleranční patent Josefa II. - povoloval vyznání pro věřící některých nekatolických církví, dalším patentem zrušil nevolnictví a omezil cenzuru

1907 - zavedení všeobecného hlasovacího práva - právo pro všechny (muži od 24 let, pasivní od 30 let), každý hlas má stejnou váhu

1918 - zrušení šlechtických titulů, nastolena rovnoprávnost žen

1920 -1. demokratická ústava, hlava V. - práva a svobody jakož i povinnosti občanské, hlava VI. ochrana národnostních menšin

1948 VDLP - Československo se nezúčastnilo, práva definována v ústavě

1966 - 2 mezinárodní pakty, které byly povinné

1975 - ČSSR se zavázalo dodržovat pakty z roku 1966

1976 - pakty vešly v platnost

1977 Charta 77- v čele Václav Havel, Jan Patočka,... sledovali porušování lidských práv, byli vězněni

70. a 80. léta - obecně občanská hnutí- př. Hnutí za nespravedlivě trestané, VONS,...

1990- zrušen trest smrti, dána politická práva, právo shromažďovat se

1991 - schválení Listiny základních práv a svobod, vstup ČSFR do Rady Evropy

1992 - ratifikace Evropské úmluvy o lidských právech

1993 - Listina zákl. práv a svobod součástí ústavního pořádku ČR, vstup do Rady Evropy

Právní normy, právní předpisy, právní vztahy

Právní normy

- všeobecně závazná pravidla chování, jejichž dodržování je vynutitelné státní mocí
- tvoří a vydávají je příslušné státní orgány předepsaným postupem a v předepsané písemné formě
- tvorba právních norem se nazývá **legislativa** (lat. lex = zákon)
- postih za porušení právní normy je sankce (trest, úroky, náhrada škody).
- soubor právních norem je **právní předpis**, např. zákon nebo vyhláška
- tvoří a vydávají je státní orgány **uzákoněným postupem a v předepsané písemné formě**. Viz publikace právních předpisů v tzv. **Sbírce zákonů České republiky**.

Právní předpis:

- Platnost právního předpisu znamená, že byl vytvořen předepsaným způsobem příslušným státním orgánem (prošel legislativním procesem) a stal se součástí právního řádu. Právní předpis je platný ode dne vydání.
- Účinnost je povinnost předpisem se řídit. Může být dnem vyhlášení, potom se shoduje datum účinnosti s datem platnosti. Doba od platnosti do účinnosti se nazývá **vacatio legis** (vakacio).
- Působnost může být:
 1. osobní - na které osoby se vztahuje (všeobecná, řidiči, diplomaté).
 2. územní (prostorová, místní)
 3. časová - jde o dobu od kdy, popř. i do kdy se předpis musí dodržovat.
 4. věcná - vymezuje, kterých záležitostí se předpis týká.

Právní vztahy

- práva a povinnosti vyplývající z objektivního práva
- jsou vztahy upravené právními normami, kterými se účastníci těchto vztahů mají řídit

- člověk je účastníkem různých právních vztahů po celý život (vztahy rodinné, pracovní, majetkové, kupní, pojišťovací aj.)

Každý právní vztah má tři prvky

- **Účastníci** (subjekty) právního vztahu

1. a) *osoby fyzické* (lidé)
2. b) *osoby právnické* (uměle vytvořené subjekty).

- Při právních úkonech jsou zastupovány osobami fyzickými, které za ně jednájí jejich jménem. Právnickou osobou je také stát.

- Možnost osob účastnit se právních vztahů je podmíněna tzv. **právní subjektivitou** = způsobilost k právům a povinnostem.

- **Obsah** právního vztahu - tvoří práva a povinnosti jeho účastníků
- **Předmět** právního vztahu je cíl, účel k němuž práva a povinnosti účastníku směřují

Způsobilost k právním úkonům

Právní úkon = určitý úkon, který musí být srozumitelný, musí být proveden svobodně a musí být vážně míněn

- unilaterální (jednostranné) - výpověď
- bilaterální (dvoustranné) - smlouvy (kupní, nájemní, předmanželská)
- multilaterální (vícestranné) - mezi státy EU, petice, ...

Smlouvy = nejčastější právní úkon

- většina smluv je uzavřena ústně

- nejčastější právní smlouvou je kupní smlouva

Právní ochrana

- je tvořena orgány, které stojí na pomezí dvou prvků systému státní moci, moci výkonné a soudní
- Lidé, kteří porušují pravidla společenského soužití, nerespektují ustanovení právního řádu, nedodržují právní normy, svým jednáním poškozují oprávněné zájmy druhých lidí, případně zájmy obce či státu
- Společnost si za účelem obrany proti porušování právních norem vytváří orgány právní ochrany
- ty proti narušitelům pořádku zakročují, provinilce postihují a zjednávají spravedlnost
- stát tak chrání práva a zájmy fyzických a právnických osob
- nejdůležitější orgány právní ochrany v České republice jsou policie, státní zastupitelství a soudy. V některých případech (například znečištění veřejného prostranství) mohou zakročovat i obce, okresní úřady a jiné orgány státní správy.